

ніки для поглиблення розумових і фізичних здатностей студентів; надання індивідуальної допомоги студентам, які мають певні проблеми в навчанні; широкої організації змагань за досягнення високих результатів у навчальному процесі тощо.

*Музичко Л.В., к.психол.н., доцент
кафедри педагогіки та психології*

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ СУБ'ЄКТНОСТІ У ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Педагогічний процес, як складна система, у якості основного елементу має компоненту педагогічного спілкування, яке забезпечує взаємодію всіх інших складників. Саме за допомогою педагогічного спілкування можлива реалізація функцій управління навчанням, зокрема його організація. Теоретичний аналіз і концептуальне осмислення проблеми педагогічного спілкування у ВНЗ виходять з положення про його потужний резерв для інтелектуального, культурного, морального, ціннісного та духовного розвитку особистості, що забезпечує становлення її як активного суб'єкта діяльності та пізнання. У обґрунтуванні даного твердження ми виходимо з категорії «суб'єктності» як іманентної здатності індивіда проявляти активність. У концепціях Б. Г. Ананьєва, О. М. Леонтьєва, С. Л. Рубінштейна суб'єктність виступає необхідною якістю індивіда для здійснення діяльності. В.І. Слободчиков та Є.І. Ісаєв зазначають, що стати суб'єктом відповідної діяльності означає освоїти її, оволодіти нею, бути здатним до її здійснення і творчого перетворення. К.О. Абульханова, розглядаючи особу як суб'єкта власної життєдіяльності, доводить, що особистість як певна цілісність, виробляє типові для неї способи взаємодії з обставинами свого життя, організовує своє життя, а не просто слідує за подіями. Суб'єктна парадигма В.О. Татенка «концентрує науковий інтерес до людського життя із середини детермінаційного процесу як авторського здійснення самою людиною сутнісного проекту свого індивідуального життя». На думку автора, онтологічний імператив «бути суб'єктом» є загальнолюдським вираженням суверенності дійсної людини, вільної і водночас персонально відповідальної перед собою й іншими за результати своїх діянь.

З огляду на уже зазначені положення щодо розвитку суб'єктності можна педагогічне спілкування у ВНЗ розглянути дещо під іншим кутом зору. Основою такого розгляду є положення про визначення за мету оптимізації педагогічного процесу розвиток вищих рівнів суб'єктності студентів.

Як справедливо зазначає В.А. Семиченко, важливою ознакою студента як суб'єкта навчально-професійної діяльності, є його здатність бачити процес професійної підготовки цілісним та реалізувати власне учіння у відповідності до вимог цієї цілісної системи. Результатом такого бачення є створення «розумової картини» процесу, часткою якого він є, а також формування певного рівня розуміння перебігу цього процесу. На думку авторки, цілісна концептуальна модель процесу професійної підготовки слугує оптимізації всіх психічних компонентів діяльності. Водночас, спрощена модель призводить до формалізації, слідування зовнішнім вимогам. Збільшення проєкцій професійної діяльності на професійну підготовку, розуміння їхньої взаємозумовленості та системного характеру організації може слугувати для студентів джерелом додаткової мотивації самоосвіти та самовиховання, наповнювати більш глибоким змістом цілі діяльності, стимулювати потребу у змінах тощо.

Концептуальна модель навчання, яка формується у студента, визначає свідоме ставлення до вузівської системи, дає можливість побачити власну діяльність у цілісному процесі професійної підготовки. На рівні конкретного студента концептуальна схема навчання проявляється у вигляді динамічної (суб'єктивної) моделі — «...структурованої системи ставлень студента до вузівського навчально-виховного процесу, всередині якого з різних причин може спостерігатися співпадання чи розбіжність суб'єкт-об'єктних сенсів, значень», — яка видозмінюється упродовж навчання. Якщо на I курсі її характеризує слабка структурна впорядкованість і центром, навколо якого організовується модель навчального процесу, є особа викладача, то до четвертого курсу відбувається інтеграція елементів її структури і центруючими стають параметри професійної необхідності навчальних предметів та пізнавального інтересу. Досліджуючи особливості об'єкт-суб'єктних відношень у діяльності студентів, В.А. Семиченко наголошує на тому, що суб'єкт діяльності сприймає зовнішні вимоги не у якості обов'язкових для виконання, а у якості рекомендацій і має можливість приймати рішення стосовно того, яку програму чи модель діяльності він реалізовуватиме. Зовнішні вимоги є об'єктивною реальністю, що вносить корективи у його цілі, плани та стимулює його активність. Вищий рівень суб'єктності проявляється у тому, що особа «виступає

у якості активного начала стосовно обставин, умов зовнішнього середовища та використовує до них такий спосіб реагування, який є співвимірним як всій множині значимих для взаємодій об'єктивних факторів, так і його власній природній сутності».

Отже, складність позиції студента полягає у тому, що він включений у об'єктивну систему навчального процесу і вимушений прийняти власну «об'єктність», водночас повинен відшукувати і знаходити можливість для розвитку власної активності, ініціативи, самостійності. Слід пам'ятати, що пізня юність характеризується посиленням потреби у самостійності, переході від зовнішньої підпорядкованості до внутрішньої самодетермінації. Тому потрібно визнати важливою умовою ефективного навчання саме студентської молоді створення певного оптимуму, балансу об'єкт-суб'єктного включення у систему, завдяки якому особа використовуватиме всі надані їй можливості і одночасно проявлятиме наднормативну активність з метою компенсації локальних недоліків реальної організації професійної підготовки.

*Назаренко О.А., к.ю.н., доцент
кафедри міжнародного та європейського права*

ВИКЛАДАННЯ НАУКИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Викладання науки міжнародного права було введено в російських (у тому числі українських) університетах статутом 1835 р. під назвою загальнонародного права, яке статутом 1863 р. було перейменовано в міжнародне. Українські вчені зробили значний внесок у розвиток науки міжнародного права. Варто назвати, зокрема професора Д.І. Каченовського («Курс міжнародного права» Харків, 1863), професора А.М. Стоянова («Нариси історії та догматики міжнародного права», Харків, 1875), професора В.А. Незабитовського («Вчення публіцистів про міждержавні володіння», Київ, 1862; «Про найновіші проекти міжнародного статуту» (Київ, 1874) та ін. Українські вузи завжди були як осередками науки міжнародного права, так і центрами її викладання. Завжди був центром науки (в тому числі і правової) і наш славетний університет.

Міжнародному праву належить особливе місце серед дисциплін міжнародно-правового циклу, що їх і сьогодні викладають на юридичних факультетах в Україні та світі, в тому числі і на юридичному факультеті КНЕУ.

Значення міжнародного права в сучасному світі і необхідність його вивчення постійно зростають. Не в останню чергу через те, що саме міжнародне право намагається за допомогою усіх можливих засобів утверджувати силу права, а не право сили в міжнародних відносинах, не зважаючи на те, що цю місію йому доводиться виконувати за умов нових викликів миру, безпеці, людині, природі.

Ще у резолюції «Десятиріччя міжнародного права ООН» 1989 р. Генеральна Асамблея ООН підкреслила необхідність «сприяти викладанню, ... поширенню і більш широкому визнанню міжнародного права». Сьогодні ця тенденція знаходить прояв в різних аспектах. Зокрема, при викладанні міжнародного права актуалізується удосконалення навчальних програм, застосування інноваційних, насамперед, активних методик викладання (як у ході лекційних занять, так і під час семінарських і практичних), підготовка навчальних підручників і посібників, які б відповідали сучасним потребам, сприяли активізації самостійного вивчення міжнародного права та підкреслювали практичну значущість міжнародного права, його ефективність та цінність. Такі посібники та підручники розробляються й викладачами кафедри міжнародного та європейського права.

Чи не найкраще ілюструє сутність та дію міжнародного права діяльність міжнародних судових органів, які перманентно перебувають у стані «пошуку міжнародного права», його тлумачення та застосування. Саме тому при викладанні науки міжнародного права актуалізується також вивчення конкретних справ міжнародних судових установ. У цих справах є справжні позивачі та відповідачі, є реальні інтереси держав, які вони намагалися відстояти за допомогою міжнародного правосуддя, є реальні обвинувачені в порушеннях найважливіших норм міжнародного права. В цих справах суди застосовували договірні та звичаєві норми міжнародного права, його принципи.

У всьому світі вивчення справ Міжнародного Суду ООН і рішень інших міжнародних судів та арбітражів стало невід'ємною складовою опанування міжнародного права. Аналіз судових рішень використовується як метод поглибленого вивчення міжнародного права, метою якого є аналіз об'єктивного і раціонального застосування міжнародними судами норм міжнародного права до конкретних міжнародних спорів. Робота над рішеннями міжнародних судів відточує навички аналітичної роботи, підсилює розуміння ролі суду у визначенні, інтерпретації та застосуванні права, сприяє поглибленню розуміння сутності міжнародного права та міжнародного пра-